

Katto kestää

Muuttaessani ummikkona Perniöön 90-luvun alussa muistini syövereihin tallentui eräs teeveessä pyörinyt kahvimainos. Siinä viikkokas mies taiteili kirkon tapulin jyrkällä katolla. Kuvastakin näki, että oltiin todella korkealla. Mies laittoi paanukattoa.

Katontekijä puheli Perniön murteella, että täytyy olla puhdas omatunto tällaista kattoa tehdessään, koska tilaaja todennäköisesti ei uskalla tulla tarkastamaan työn laatua. Pitää itse ottaa vastuu ja tehdä kuten on sovittu. Lopuksi ruutuun ilmestyy kahvipaketti, ja kertoja sanoo samaa kahvista.

Perniön kirkon eteläpuolen lapetta kunnostetaan paraikaa. Urakan on saanut paikallinen ammattimies, mainittu mainio mainosmies. Muutaman vuoden takainen pohjoislappeen uusinta lipsahti valitettavasti vieraille.

En tiedä paljoakaan paanuista enkä paanukaton teosta. En uskaltaisi kiivetä edes Perniön kirkon räystäälle. Koska olen teräsmies, mieleni tekee vähän käsitellä paanukaton nauvoja. Törmäsin aikanaan niihin työni mukavana sivujuonteena.

Kolmisenkymmentä vuotta sitten Lapissa rakennettiin pientä erämaakirkkoa. Perinteistä kiinnostunut seppä, osuvasti Seppä nimeltään soitti työnantajani puhelimeen. Koska kyse oli kummallisesta asiasta, puhelu ohjattiin minulle. Seppä kysyi, saako meiltä vanhaa rautaa.

Vaikea juttu! Vanha rauta ei enää oikein kelpaa. Nykyiset teräksen käyttäjät vaativat, että tuote on tasalaatuista ja puhdasta. Siinä ei saa olla puutteellisesta tekniikasta periytyviä säröjä, huokosia, epäpuhtauksia eikä kökköjä, jotka huonontaisivat koneenosien kestävyyttä ja luotettavuutta. Auto- ja etenkin lentokoneiteollisuus vetävät laatuasioissa hyvin tiukkaa linjaa.

Huonoa ei osattu tehdä, mutta lähetimme sepälle muutamia koepätkiä. Hän kertoi pian, että homma näyttää onnistuvan. Myöhemmin Kärsämäellä rakennettiin isompaa pytinkiä. Paikallinen perinteistä kiinnostunut seppä aikoi järjestää eurooppalaisille nuorille kurssin, jonka aikana taottaisiin kirkon paanunaulat. Ja taas pyydettiin ”huonoa” terästä.

Miksi siis huonoa? Oikein tehty paanukatto kestää jopa kaksisataa vuotta. Aikoinaan paanut kiinnitettiin puutapein, jotka kestivät yhtä kauan kuin paanutkin. Vähitellen alettiin kokeilla takorautaa. Satojen vuosien aikana kehkeytyi kokemusta ja tietoa, miten naulat pitää tehdä.

Teräspätkät kuumennetaan ahjossa yksitellen. Sitten seppä takoo kuumen aihion isokantaiseksi kartiomaiseksi naulaksi. Takomislämmöstä naula sammutetaan tervaan. Se ei varsinaisesti karkene, mutta naulan jäähtyessä tapahtuu muuta hyödyllistä.

Perinteisen ”huonosti” tehdyn teräksen pinta on rosoista, ja siinä on pieniä huokosia. Kun punahehkuinen naula upotetaan tervapataan, terva kuumenee ja notkistuu. Sitä tunkeutuu teräkseen pintaa syvemmälle. Ilmeisesti tämänkaltainen pinta hakkaa nykyiset pintakäsittelyt. Ruostumaton teräskään ei oikein pärjää.

Tutkiessamme vanhoja paanunauloja saimme viitteitä tervan tunkeutumisesta. Perinteisten naulojen kestävyteen liittyy vielä muutakin mystiikkaa. Kyse on teräksen, tervan, puun, veden ja ilman keskinäisestä vuorovaikutuksesta, jota vielä pieneliöstö sekoittaa. Ilmiöihin on vaikea pureutua edes nykyajan hienoilla mikroskoopeilla ja analysaattoreilla.

Katontekijä kertoo, että hän pyrkii edelleen käyttämään takonauloja, jotka hän vielä keittää kuumassa tervassa. Nykyaikana on vaan vaikea löytää taottuja nauvoja. Ja vielä vaikeampi kunnollista luonnon tervaa.

Paanukaton teossa on todella haasteensa. Kahvimainoksessa todettiin, että tilaaja ei uskalla tulla tarkastamaan työtä. Isompi ongelma taitaa olla, että sen paremmin tilaaja kuin tekijäkään ei ole enää ruodussa, kun katon lopullista kestävyyttä arvioidaan.

pajen